

SAMULI BJÖRNINEN

Esimerkillistä tunnetta tunnistamassa

Keskustelua nykymedian ja -journalismin tilasta

Miksi filiksistä on tullut uutisia? Miksi uutismedioissa puhutaan yhä enemmän tunteista, ja miksi juuri arkipäiväisiä kokemuksia jaetaan vimmatusti sosiaalisessa mediassa? Tampereella pohdittiin loppukevästä journalismin paikkaa nykymedian äänen kuorossa.

Huhtikuinen iltapäivä on omistettu keskustelulle median ja journalismin tilasta. Symposiumia emännöi Maria Mäkelä, joka akatemiaprojektissaan tutkii äänen ja kokemuksen paikkaa nykymediassa. Mäkelä myös johtaa monitieteistä Narrare-tutkimuskeskusta.

Seitsemästä panelistista Hanna Nikkanen, Reetta Nousiainen ja Ilkka Pernu edustavat tutkivaan journalismiin ja pitkään juttuun erikoistuvaa *Long Play* -verkkojulkaisua. Loput keskustelijat voisi kontrastin vuoksi leimata akateemiseksi, mutta niin Maria Lassila-Merisalo, Nora Hämäläinen kuin Henrik Rydenfeltkin ovat lisäksi toimittajataustaisia uusissa medioissa toimivia kirjoittajia. COMET-tutkimuskeskusta luotsaava Katja Valaskivi on puolestaan tutkinut hybridisen median mahdollistamien mediatapahtumien yhteiskunnallisia ulottuvuuksia. Koolla on siis joukko kokeneita kirjoittajia journalismin ja murrosta elävän median aitiopaikoilta.

Long Playn ilmeisin kohtaamispaikka Mäkelän ja Narraren edustaman kertomuksen tutkimuksen kanssa tuntuksi olevan narratiivinen, kaunokirjallisista keinoista tietoinen journalismi. Kertomukset houkuttelevat lukijoita ja myyvät lehtiä – tai *Long Playn* tapauksessa juttuja – ja keskustelussa käy ilmi, että panelistit tiedostavat narratiivisen journalismin voiman ja vaarat. Paitsi retorisenä voimavarana kertova journalismi nähdään myös keinovaratona. Moni keskustelijoista on opettanut näitä keinoja työkseen, ja onpa Lassila-Merisalo myös väitellyt aiheesta.

Kertova journalismi ei siltikään nouse tilaisuuden varsinaiseksi teemaksi, vaan puheenaiheet sivuavat ennen kaikkea nykymedian taipumusta tehdä aiempaa enemmän uutisia tunteista – ja tunteisiin vedoten.

Kerronnallista, aivan liian kerronnallista

Vuonna 2012 hyvin toimeentulevan perheen isä surmasi kotonaan vaimonsa ja kaksi lastaan, minkä jälkeen ajoi moottoritiellä päin toista autoa. Bulevardin perhesurmaksi

mediassa nimettyyn tapahtumaan palattiin kaksi vuotta myöhemmin *Helsingin Sanomien* paljon julkisuutta saaneessa jutussa, jonka päähenkilö oli surmatun perheen äidin äiti¹. Jani Kaaron tekstiä kritisoitiin kerronnallisten vapauksien ottamisesta. Panelistit pohtivat tottuneesti kaunokirjalliseksi mielletyn ”henkilön pään sisään menemisen” ongelmia. Juuri yksityisten ja sisäisten mielenliikkeiden esittäminen on piirre, johon huomio usein kiinnittyy narratiivisessa journalismissa. Tosin Kaaron kerronta herättää tuon tuosta myös vaikutelman sisäisestä puheesta: kuvaako surmatun naisen äiti todella ”metallista kivun ja järkytyksen odotusta” hiljaisten poliisien ilmestyessä ovelle? Vapaan epäsuoran esityksen käyttö hämää kerronnan ja esitetyn puheen rajan. Keinot tunnustetaan eräänlaisen henkilöhahmoistamisen välineiksi, ja moni keskustelija myöntää, että teksti käyttää narratiivisen journalismin konventioita tehokkaasti. Onko tässä jokin ongelma?

Etiikka.fi-portaalia toimittava Henrik Rydenfelt ei pidä asiaa yksioikoisena. Journalismin pyrkimys todenmukaisuuteen ei tarkoita, ettei tyyl- ja kerrontakeinoin saisi pyrkiä tuottamaan tehokasta tekstiä. Rydenfeltin mukaan totuuden kannalta ei ole olennaista, sanallistaako uhrien omainen kokemustaan täsmälleen jutun esittämällä tavalla. Toisaalta yhteiskunnallinen viesti ei välttämättä välity kokemuksellisen ja muistelevan kerronnan takaa. Jutun vastaanoton yhteydessä viranomaistoiminnan kritiikki jäikin kenties osumatta maaliinsa, sillä mediassa keskityttiin sen välittämään henkilökohtaisen surun rituaaliin.

Esimerkillinen uudenvuodenyö

Totuudellisuus ei ole pohjimmitaan tyylikysymys. Uutisten todenperäisyys voi olla kyseenalaista myös ilmeisemmällä tavalla. Viime vuodenvaihteen joukkoahdistelutapausten käsittelystä mediassa syntyi vilkas keskustelu². ”Uudenvuodenyön tapahtumiksi” mediassa nimetyn vyyhden purkautuessa syytösten kohteeksi joutuivat vuoron perään turvapaikanhakijat, seksuaalisen ahdistelun uhrit, poliisi ja media. Nousiainen pitää hälyttävänä, miten tapahtumat, joiden todenperäisyys oli selvittämättä, toimivat

tuoreltaan yhteiskunnallisten kannanottojen ja linjausten perustana. Pernu peräänkuuluttaa median vastuuta, sillä uudenvuodenyön tapahtumien kohdalla tehtiin suuri uutinen asiasta, joka olisi voinut tapahtua³. Tapauksen käsittelyssä voi kuulla kaikuja Perussuomalaisten puoluesihteerin Riikka Slunga-Poutsalon ”totta tai ei, näin nämä asiat koetaan” -retoriikasta.

Keskustelua ohjaavan Mäkelän mukaan voidaan puhua *exemplum*-kertomuksen paluusta valtavirtaan⁴. Esimerkillisyyden ajatus ohjaa ennakkoluuloihin ja ihmisryhmien leimaamiseen perustuvaa keskustelua. Nikkasan mukaan olemme todella päätyneet tilanteeseen, jossa esimerkki totuudesta on hyväksyttävä totuus. Pinnalle on ainakin verkossa noussut uutisgenre, jossa luodaan yhteyksiä, esimerkiksi turvapaikanhakijoiden ja seksuaalisen häirinnän välille, ja käytetään esimerkkeinä keksittyjä tai todentamattomia tapahtumia. Valaskivi huomauttaa, että mediassa on itsetutkiskelun paikka, sillä ilmiöksi tapaukset nousevat vasta laajemman uutisoinnin tuloksena.

Liisa Saariluoma on todennut nykyajan eksemplaarisuuden eroavan varhaisesta *exemplum*-ajattelusta. Romanitiikan jälkeisen kulttuurin individualismi ja partikularisaatio haastavat pohtimaan esimerkillisyyttä ja tapauskoh-taisuutta uudelleen. Saariluoma kirjoittaa, että modernin ajan esimerkillisyys toimii ”tapauksen partikulaarisuudesta huolimatta tai sen välityksellä”⁵. Tämä pätee uudenvuodenyön tapahtumiin. Tapaus hahmottuu hypoteettisessa ja todentamattomassa tilassaan juuri esimerkillisyyden kautta: jos näin ei olekaan käynyt, näin olisi voinut käydä.

Tapauksen esimerkillisyys kuitenkin myös ikään kuin tekee ahdistelusta partikulaarista ja konkreettista. Tämä logiikka näkyy tapauksen viranomaiskommenteissa. Viranomaisia työllistävien tapausten odotetaan lisääntyvän ”vapun korvilla, kun hameet lyhenevät ja kelit lämpiävät”⁶. Tapaukseen liittymätön ja vielä toteutumaton ahdistelu konkretisoituu ennalta uudenvuoden yön tapahtumien esimerkillisyyden vuoksi. Esimerkillisyys takaa myös, ettei syyllyttämisen toissijainen kohde jää epäselväksi – myös pidempihameiset uudenvuoden juhlijat kutsutaan peilin eteen.

”Sinä olet se trollisi”

Suuri osa symposiumin keskustelusta koskee verkkoympäristöön tuotettuja tekstejä. Perinteiseen päivittäismediaan päätyy koko ajan enemmän sisältöjä kolumnien, blogien, keskustelupalstojen ja sosiaalisen median päivitysten muodostamasta nopeasta mediasta. Tämän kentän tuottamassa äänessä on jotain ajallemme ominaista.

Verkkolukijuuteen ikään kuin kuuluu taito erottaa toisistaan vakavissaan artikuloidut kommentit trolleista, jotka saavat voimansa retorisen tarkoituksensa monitulkintaisuudesta. Jos on yhä enemmän median käyttäjän vastuulla tiedostaa tekstilajit ja diskurssit sekä tunnistaa tekstin todellinen eetos, on myös syytä tunnustaa, että tämä on usein mahdotonta. Valaskivi tarjoaa ratkaisuksi tekstintutkijan näkökulmaa. Nettikeskustelua voi tutkia yhteiskunnallisena neuvotteluna,

”Pinnalle on ainakin verkossa noussut uutisgenre, jossa käytetään esimerkkeinä keksittyjä tai todentamattomia tapauksia.”

vaikka puheenvuorojen autenttisuus on kyseenalaista. Foorumien ja profiilien todellisuuden tuolle puolen ei ole pääsyä. Mäkelä tiivistää: ”Sinä olet se trollisi.” Tämä koskee niin Kaarina Hazardin suorittamaa Tony Halmeen postuumia teilausta⁷ kuin myös ammattikuntaa, joka paneelin journalistien mukaan tutkii trol-laamisen dynamiikkaa keksimällä toinen toistaan nerokkaampia trolleja – nimittäin toisia journalisteja.

Viitteet & Kirjallisuus

- 1 Jani, Kaaro, Hitunen toivoa – Bulevardilla surmattujen omaisen tarina. *Helsingin Sanomat* 19.4.2014.
- 2 Matti Konttinen, Poliisin yhteenveto uudenvuoden tapahtumista: jopa 15 rikosilmoitusta ahdistelusta. *Yle uutiset* 19.1.2016. Verkossa: yle.fi/uutiset/poliisin_yhteenveto_uudenvuoden_tapahtumista_jopa_15_rikosilmoitusta_ahdistelusta/8607308
- 3 Sara Rigatelli, Helsingin uudenvuoden ahdistelusta yksikään tutkinta ei ole edennyt. *Yle uutiset* 24.2.2016. Verkossa: yle.fi/uutiset/helsingin_uudenvuoden_ahdistelusta_yksikaan_tutkinta_ei_ole_edennyt/8696033
- 4 Ks. Maria Mäkelä, Totta tai ei, näin me sen koimme. *Etiikka.fi* 25.9.2015. Verkossa: etiikka.fi/totta-tai-ei-nain-me-sen-koimme/
- 5 Liisa Saariluoma, *Esimerkin voima. Exemplum ja esimerkillisyys antiikin retoriikasta nykypäivän naistenlehtiin*. Kirja-Aurora, Turku 2001, 175.
- 6 Markus Heikkilä, Seksuaalisesta ahdistelusta sakottaminen on ollut mahdollista jo kaksi vuotta – Helsingin poliisin partiolle uusi ohjeistus. *Yle uutiset* 26.2.2016. Verkossa: yle.fi/uutiset/seksuaalisesta_ahdistelusta_sakottaminen_ollut_mahdollista_jo_kaksi_vuotta_helsingin_poliisin_partiolle_uusi_ohjeistus/8702797
- 7 Kaarina Hazard, Ludvig Borgia. *Ilta-lehti* 13.3.2010.